

УДК 371.01

Л. В. Корінна,

кандидат педагогічних наук, доцент, директор
(Житомирський обласний педагогічний ліцей)

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ – ЗАПОРУКА УСПІХУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ

Стаття містить роздуми автора та міркування науковців щодо місця й ролі педагогічної майстерності в сучасному освітньому процесі. Автор аналізує шляхи і методи її підвищення та простежує на прикладі конкретного навчального закладу, як високий рівень педагогічної майстерності його педагогів сприяє формуванню й розвитку творчої особистості учня.

Як відомо, за останні десятиліття у світі відбувалися глобальні трансформації, соціально-економічні зміни, стрімкий інформаційно-технологічний розвиток. Усе це не могло не позначитися на освіті, яка за своєю суттю об'єктивно має бути випереджальною. У зв'язку з цим значно поглиблюється й розширюється зміст поняття *педагогічна майстерність*. Водночас слід зазначити, що до особистості вчителя, до якості його професійно-педагогічної діяльності, до нього як до суб'єкта навчально-виховного процесу висуваються нові вимоги. Це зумовлено й розширенням комплексних завдань та пріоритетів сучасної педагогічної освіти, зокрема:

- створити необхідні соціально-економічні умови для розвитку особистості педагога, його фундаментальної загальнокультурної підготовки;
- сприяти професійному зростанню, самовдосконаленню педагогів;
- стимулювати інноваційну діяльність у різних освітньо-виховних системах та педагогічну творчість, що дає можливість підвищити рівень педагогічної майстерності [5].

Метою статті є висвітлення нагальної потреби сучасних навчальних закладів в учителів-майстрів, учителів-професіоналів та шляхи самовдосконалення, підвищення рівня свого професіоналізму. Автор підкреслює важливість підготовки вчителя як людини культури, з розвиненими здібностями, сформованими професійними рисами і вміннями, що допомагають налаштуватися на взаємодію з дітьми, батьками, колегами.

Майстерність впливає з багатьох джерел і тісно пов'язана з творчістю. По суті, справжній вчитель – завжди митець. Вчитель, який сьогодні працює творчо, основною метою своєї діяльності вважає формування у своїх вихованців не тільки міцних знань, умінь і навичок, а й передачу їм досвіду творчої діяльності. Сучасній школі все більше необхідний такий учитель, який, вирішуючи складний комплекс питань навчання чи виховання, бачив би перед собою головну мету – формування особистості учня. Це й визначає рівень майстерності вчителя [6].

Сьогодні в освітніх колах активно ведуться наукові дискусії щодо педагогічної компетентності вчителя. Зокрема академік І. А. Зязюн так відповідає на запитання, що таке *педагогічна майстерність*. "Це високий рівень професійної діяльності викладача. Конкретні показники майстерності виявляються у високому рівні виконавства, якості праці, доцільних педагогічних ситуаціях дія педагога, досягненні високих результатів навчання й виховання. Майстерність педагога стверджується через творчість і втілюється в ній... Для оволодіння педагогічною майстерністю необхідна систематична підготовка до кожного заняття, постійна робота з новинками педагогічної літератури, вивчення досвіду колег і запозичення всього кращого, кориснішого, дійсно необхідного та вироблення індивідуального стилю педагога" [4]. Основними компонентами педагогічної майстерності вчителя, на думку І. Зязюна, є наступні:

- знання і високий рівень культури; наукова ерудиція; розуміння вікової психології учнів; володіння сучасною дидактичною системою та методикою викладання свого предмета;
- практичні уміння і навички, предметні, професійні уміння і навички, відповідні кожній функції педагога;
- професійно необхідні риси педагога – громадянські і політичні: суспільна активність, спрямованість особистості; любов до учнів і бажання з ними працювати; висока інтелектуальна активність і пізнавальна самостійність, педагогічні здібності [4]. Саме такий учитель, на нашу думку, здатний виховати творчого учня.

З кожним роком усе більше шкіл України реалізують у своєму навчально-виховному процесі ідеї філософії людиноцентризму та методики розвитку життєтворчості й життєвої компетентності особистості учня. Серед них і Житомирський обласний педагогічний ліцей, який два роки поспіль отримує почесну відзнаку "Флагман сучасної освіти України" за вагомих внесок у розвитку освіти і науки, а також у 2009 і 2010 роках був удостоєний почесного звання "Лідер сучасної освіти України" за багаторічну науково-педагогічну діяльність по інноваційному розвитку освіти України.

Стратегічна мета роботи ліцею як закладу нового типу – організувати навчально-виховний процес таким чином, щоб створити належні умови для самовизначення і саморозвитку педагогів та ліцеїстів; сформулювати в учнів систему гуманістичного ставлення до себе, суспільства та загальнолюдських цінностей.

Педагогічний колектив закладу знаходиться в постійному творчому пошуку, активно залучається до участі в різноманітних науково-практичних конференціях, семінарах, освітніх проектах, експериментах регіонального та всеукраїнського рівнів. Крім того, ліцей традиційно ось уже кілька років поспіль стає науковою базою для проведення подібних заходів. Так у травні 2009 р. на базі Житомирського обласного педагогічного ліцею з ініціативи академіка, директора Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України І. А. Зязюна, з яким у ліцею налагоджені творчі стосунки, також за підтримки начальника управління освіти і науки облдержадміністрації О. В. Пастовенського та за сприяння обласного ІППО й особисто його ректора І. І. Якухно було створено **Житомирський обласний центр Академії педагогічної майстерності** як науково-методичний і навчально-педагогічний підрозділ Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України. Згідно з наказом обласного управління освіти і науки Житомирської облдержадміністрації головою Центру призначено на громадських засадах директора ліцею. За погодженням сторін були визначені основні завдання роботи Центру:

- Об'єднання інтелектуальних та практичних можливостей засновників для активізації науково-практичної діяльності в сфері освіти та поглиблення її інтеграції з навчальним процесом, розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників області.
- Створення умов для становлення, розвитку й саморозвитку педагогічної майстерності педагогів області, реалізації їх інтелектуального потенціалу у сфері наукової освітньої діяльності.
- Спрямування професійного розвитку вчителя у певних напрямках.
- Проведення моніторингу педагогічної майстерності вчителя загальноосвітнього навчального закладу.
- Розробка та реалізація спільно з установами-засновниками науково-дослідних проектів, освітніх та виховних програм, розширення і поглиблення наукового співробітництва.
- Проведення спільних конференцій, семінарів, нарад різного рівня; впровадження інноваційних педагогічних технологій.
- Надання педагогічним працівникам закладів освіти області науково-методичної допомоги. Проведення майстер-класів, лекцій, тренінгів тощо.

До роботи Центру активно залучились провідні науковці Житомирського державного університету імені Івана Франка та навчальні заклади нового типу міста й області. Так 22-23 червня 2009 р. на базі ліцею було організовано перше засідання Центру, яке передбачало проведення теоретико-практичного спецкурсу "Педагогічна майстерність в контексті компетентнісного підходу до педагогічної діяльності вчителя". Учасники зібрання (у засіданні брали участь науковці ЖДУ, методисти ОІППО, педагоги загальноосвітніх навчальних закладів) мали змогу прослухати лекцію доктора філософських наук, академіка АПН України Івана Андрійовича Зязюна та ознайомитись із загальними компетентностями педагогічної майстерності. Також були проведені теоретико-практичні заняття докторантом Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова О. А. Лаврінком, який, зокрема, є автором посібника "Історія педагогічної майстерності". До речі, педагоги ліцею, за сприяння дирекції, мали змогу отримати тритомне науково-методичне видання "Педагогічна майстерність" за редакцією І. А. Зязюна, яке сприятиме самоосвіті та професійному зростанню як досвідчених, так і молодих учителів.

Ідея формування творчо розвинутої особистості є провідною у роботі ліцею. Наш навчальний заклад — це передусім творче середовище, де формується нова людина, формується як творча особистість, розкриття обдарувань якої має збагатити суспільство, забезпечити прогресивний розвиток країни, світу, людства. І в даному контексті на перший план виходить організація роботи з обдарованими дітьми, головною метою якої є створення умов для формування високо інтелектуальної, активної творчої особистості.

Найважливішим в організації роботи з обдарованими дітьми у ліцеї є створення загального "поля креативності", яке сприяє розвитку творчих здібностей учнів, учителів і адміністрації [2]. Виходячи з цього, у закладі визначені ключові аспекти роботи з обдарованими ліцеїстами:

- створення оптимальних умов для розвитку обдарованої особистості;
- поетапне впровадження нового змісту освіти, інтерактивних технологій навчання й виховання;
- створення сприятливих умов для самозростання, розвитку творчого потенціалу учителів.

Усвідомлюючи, що головною метою навчання є залучення обдарованої дитини до неперервного процесу самовдосконалення, самовиховання, саморозвитку, самонавчання, адміністрація ліцею домагається використання педагогами діяльнісно-компетентнісного підходу до проведення уроків,

головним завданням якого є систематичне збільшення операційного поля учнів, формування різних типів мислення, засвоєння навчального матеріалу на рівні теоретичного узагальнення й систематизації [2]. Обдаровані учні постійно залучені до освітнього процесу через системне використання різноманітних видів урочної та позаурочної діяльності. Працюють різноманітні гуртки, спортивні секції, предметні клуби, успішно діє учнівське самоврядування.

Василь Сухомлинський так визначає алгоритм майстерного виховання обдарованої дитини: "Творчість народжується там, де створюється сплав глибоких і міцних знань з досвідом практичної діяльності, який склався у процесі самостійної роботи, самовиховання і запозичений в майстрів педагогічної справи. Якою талановитою не була б людина, але якщо вона не вчиться на досвіді інших, то ніколи не буде хорошим педагогом" [8].

Цілеспрямована робота з обдарованими дітьми в ліцеї показала, що вчитель повинен уміти модифікувати навчальні програми, пристосовувати їх до умов навчального закладу, інтересів учнів. Так, упродовж останніх років учителі ліцею розробили цікаві авторські та адаптовані програми спецкурсів з різних предметів: української мови і літератури, математики, біології, хімії, історії і права, англійської і німецької мови.

Не менш важливим є вивчення індивідуального стилю навчальної діяльності учнів і забезпечення умов його реалізації. Саме вчитель покликаний створювати атмосферу, яка надихає учня, розвиває здібності, упевненість у собі, бажання працювати самостійно. Дуже важливо, щоб наставник мав терпіння простежити за розвитком обдарованих дітей, не квапився "ставити хрест", мовляв, з цього нічого не буде, а, навпаки, намагався розгледіти потенційні можливості учнів, які на початковому етапі навчання мають невисокий рівень навчальних результатів, прагнув розібратися в причинах такої ситуації [1]. Адже до нашого закладу вступають діти переважно з сільської місцевості, які мають високий творчий потенціал, проте неоднаковий рівень знань і навчальних досягнень.

Ясна річ, мудрий учитель на основі власного педагогічного досвіду, спостережень, власної інтуїції, не лякаючись нових віянь у педагогічній науці, позитивно сприймаючи розмаїття педагогічних та методичних інновацій, зможе створити для себе концепцію навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми [2]. Таких учителів у нашому навчальному закладі найбільше: маючи десяти-, двадцятирічний досвід педагогічної діяльності, вони зуміли легко і просто знайти свій стиль роботи, спілкування з ліцеїстами, користуються незаперечним авторитетом, любов'ю своїх вихованців, ведуть науково-методичну роботу в ліцеї, місті, області, є авторами власних методичних розробок, публікацій у педагогічній та фаховій періодиці.

Учитель вчиться завжди, якщо він хоче бути справжнім учителем, а за нинішнього розвитку інформаційних технологій, науково-технічного прогресу вчитель перестає бути найголовнішим носієм знань, а стає вчителем-спрямовувачем, радником і співпошукачем [7]. Науково-методична рада ліцею вважає своїм першорядним завданням сприяти бажанню вчителя вчитися, спонукати його до пошуку нових шляхів удосконалення фахової та педагогічної майстерності. Тому вся робота планується так, щоб учитель міг якнайбільше працювати над собою, реалізувати свої можливості, рости як учитель і як особистість. Цьому сприяють методичні декади, предметні тижні, тематичні засідання педагогічної ради, психолого-педагогічні семінари-практикуми, науково-практичні конференції тощо. Цікавою для вчителів є науково-методична робота, якою займається кожен із них. Результатом є методичні розробки, статті в методичних ліцейних збірниках, фаховій періодиці. Щороку педагоги ліцею презентують свої доробки та досить результативно беруть участь у Міжнародній виставці навчальних закладів "Сучасна освіта в Україні".

Важливим індикатором життєтворчого змістового наповнення освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу є профільність навчання у старшій школі (при цьому вибір профілю залежить від життєвих цілей та планів учня) [3]. Житомирський обласний педагогічний ліцей має 18-річний досвід профільної освіти. У закладі існує 7 профілів навчання за напрямками: філологічний, природничо-математичний, суспільно-гуманітарний та художньо-естетичний. Динаміка профілів змінюється залежно від соціального замовлення.

Можливості профільного навчання для розвитку творчих здібностей обдарованих дітей досить широкі. Пізнати глибини багатьох дисциплін, розвинути свій інтелект допомагає учням комплекс факультативів, спецкурсів, курсів за вибором, позакласні заняття в клубах за інтересами, КВК, творчих студіях тощо. Ліцеїсти щороку окремою командою виступають у III етапі Всеукраїнських предметних олімпіад і постійно тримають лідерство. Так у 2008-2009 навчальному році 50 ліцеїстів стали переможцями і призерами обласного етапу олімпіад, а на IV етапі ми маємо 4 призових місця, що є найкращим результатом в області і, відповідно, найкращим показником результативності організації в ліцеї роботи з творчо обдарованими учнями. Також досить успішною є діяльність ліцейної філії МАН "Інтелектуал", яка тісно співпрацює з Житомирським державним університетом імені Івана Франка. Зокрема на II етапі конкурсу-захисту наукових робіт МАН дослідження 5 ліцеїстів були відзначені дипломами II-III ступеня. Усі ці факти є незаперечним підтвердженням

високого рівня педагогічної майстерності педагогів ліцею, професійне кредо більшості з них можна визначити за словами В. О. Сухомлинського "Бути річкою, в якій зливається гаряче серце й холодний розум, не допускати поспішних, непродуманих рішень – одна з вічних гілок педагогічної майстерності. Якщо вона відмирає, всихає, – усі книжні знання педагогіки перетворюються на прах" [8].

Одним із найвизначальніших повсякденних факторів життя в ліцеї є високе моральне задоволення від буденних і святкових днів для всіх учасників навчально-виховного процесу – вчителів, вихователів, ліцеїстів, батьків, а також незаперечний авторитет ліцею в очах громадськості Житомирщини та визнання державою.

Отже, педагогічна майстерність, яка складається з педагогічної техніки, педагогічних здібностей, професійної компетентності, гуманістичної спрямованості – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самореалізацію високого рівня професійної діяльності в Житомирському обласному педагогічному ліцеї Житомирської обласної ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Курило В. М., Шепотько В. П. Освіта України та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки // К.: Деміур. – 2006. – С. 36.
2. Лаврінченко О. А. Педагогічна майстерність як базова концептуальна основа підготовки вчителя // Пост Методика. – 2008. – № 2. – С. 39.
3. Зязюн І. А. Естетичні засади педагогічної майстерності // Професійно-технічна освіта. – 2006. – № 3. – С. 6-11.
4. Виноградов С. П. Уроки Шаталова // Педагогіка. – 2006. – № 8. – С. 90-99.
5. Луцок А. М. Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя. – Луцьк: Надстир'я. – 2003. – 205 с.
6. Барбіна Є. С. Педагогічна майстерність у системі професійної підготовки учителя-вихователя-викладача // Матеріали Всеукр. науково-практичн. конф. – К.: НПУ, 2005. – С. 22-27.
7. Левківський М. В. Історія педагогіки: Підручник. – К.: Центр навч. літ. – 2003. – 360 с.
8. Грищенко О. А. Інновації і педмайстерність у навчально-виховному процесі професійної школи // Педагогічна майстерність. (Монографія). – К., Глухів: ГДПУ, 2005. – С. 23.

Матеріал надійшов до редакції 19.01. 2010 р.

Корінная Л. В. Педагогическое мастерство – залог успеха жизнедеятельности заведения.

Статья содержит размышления автора и доводы ученых относительно места и роли педагогического мастерства в современном образовательном процессе. Автор анализирует пути и методы его повышения, а также прослеживает на примере конкретного учебного заведения, как высокий уровень педагогического мастерства его педагогов способствует формированию и развитию творческой личности ученика.

Korinna L. V. Pedagogical Mastery of a Teacher – the Guarantee of the Success and Vital Activity of Educational Establishment.

The article contains the thoughts of the author and the options of the scientists as to the role and place of the pedagogical mastery in modern educational process. The author analyses the ways and methods of its improving and on the concrete educational establishment investigates how the high level of the pedagogical mastery of its teachers promotes the formation and development of the creative student's personality.